

Ostap Andrei: Nicolae Bălcescu

Százhusz évvel ezelőtt robbant ki Palermóban és Párizsban, Berlinben és Bécsben a Szent Szövetséget szétvető demokratikus forradalom, felkelt „a népek hajnalcsillaga“, s ahogy az események hulláma Nyugatról Keletre gördült, úgy jöttek mozgásba a mi elmaradtabb történelmeink is a Duna körül. Az erdélyi radikális ifjúság — románok, magyarok, szászok — első eszmélkedései után már 1848. április 8-án Moldvában forradalmi megmozdulás folytatja az antifeudális erők kibontakozásának láncreakcióját, a tűz Havasalföldre csap át. A szociális megmozdulásokkal együtt ölt formát mind a román nemzeti egyesülés, mind a kelet-európai népek egymásrautaltságának nagy álma. Az erdélyi szász Josef Marlin (aki egyaránt áldoz Attila és Horea jelképének) sokat sejtető örömmel „Kelet-Európa emancipációjá“-ról írt s itt a legbensőbb értelme — mondjuk mailag: gondolatisága — mindazon történéseknek, melyek feületes szemlélete oly könnyen az ellenkezőjét pattantja ki: a részekre-bomlás balsors-érzetét. No de le-

het-e tragikusan felfogni olyan ellentmondásokat, melyeket egy század leforgása alatt feloldott a mindig előbbre jutó emberi idő, s nem helyesebb-e, ha mai eredményeink magasztáról immár 1848 és 1849 eseményeiben is inkább az előremutató jelzéseket vesszük figyelembe?

A mi Európa-fertályunkon a függetlenségi harcoknak, a nemzetté-válás szuverén lehetőségeinek kellett előbb sorra kerülniök, hogy maga a polgárisodás és benne a demokrácia társadalmi kérése megindulhasson, és nincs sok értelme azon évödniünk, vajon már akkor mi miért nem sikerült, hiszen a történelmi fejlődés azóta régen megadta az elégtételt minden itt élő nemzetnek. Németek, románok, szlávok, magyarok önszervező törekvései már az 1917-ben megindult újabb forradalmi hullám nyomán célba jutottak, s 1944 fordulatan független nemzetekként kapcsolódhattak a szocialista átalakulás új történelmi menetébe. Míhelyt tudatosítjuk mindazt, ami nálunk a múlt század közepe óta végbement, mó-

dunk van összegező ítéletek megfogalmazására, s feloldódnak a régi gör-
csök. Ma már pozitívumaimban értékelhetjük mindazt, ami akkor, száz-
hús évvel ezelőtt, még egymásba torlódott, ütközött, s végül is —
ma már tudjuk: átmenetileg — csak emlék-értékeivel (tehát gondolatisá-
gában), és nem kész sikereivel örökítette magát reánk.

Egy nagyon mai szobor figyelmeztet mindezekre. Szervátiusz Tibor
új Petőfije nem a romantikus, nem a reális, nem a kegyeleti és nem a
frázisos, hanem a mának megfelelően: gondolati. Nem az egykorú dicső-
ség és bukás, nem az ellentmondásos történelmi viták ébresztője többé,
hanem végső nagy konklúzió: a múláson áttörő ember-tanulság. Isme-
rősebbé nyújtott körvonalak és meggyőzően ránk szűrő szemvillantás: ez
a legművészebb Petőfi-absztrakció mára beteljesült igazsága. Ilyennek ké-
rem és várom az egykorú események panorámáját felemelő és mára kon-
centráló történetírást is: mutassa ki, hogy ama régi ütközések minden za-
varából okos előrelátások csillantak fel s döbbsentek ránk örök igazukat.

Ilyen kísérlet a történetírásban Victor Cheresesiu munkája a ba-
lázsfalvi nemzeti gyűlésről, melyet végre magyarul olvashattam el Benkő
Samu fordításában. Kösza diákemlék persze, de mondandójával idevág, ne
haligassam el (másutt is megírtam már): közel negyven évvel ezelőtt, ami-
kor Pozsonyból radikális diáktársaimmal vörös szalagos és a kelet-euró-
pai népek színeivel ellátott koszorút küldtünk Petőfi pesti szobrára (s az
a rendőri beavatkozás folytán Táncsics sírjára került), ifjú őrhelyünk-
ről beláttunk Erdélybe, s szemben a magyar és minden más nacionaliz-
mussal a balázsfalvi román nemzeti gyűlést idéztük... Szabó Ervin Bécs-
ben kiadott posztumusz munkája, a Társadalmi és pártharcok a 48—49-es
magyar forradalomban, bontotta szét az apáinktól örökölt kegyeleti képet,
itt süvöltött fiatal életünkbe a történelmi lelkiismeret, s Petőfi márciusát
idézve megtoldottuk érzelmeinket az emigránskönyvből szóló hüvös igaz-
sággal: a balázsfalvi gyűlés „határozatának 16 pontja között nem volt
egy sem, amely radikalizmus tekintetében elmaradt volna a pesti 12 pont
mögött; de akárhány volt, amely, miként a szociális követelések terén,
úgy a politikai demokrácia intézményei dolgában is túlhaladta“. Harcban
a két világháború között népi demokráciáért és testvériségért újabb im-
periális hódítások Szent Szövetséget idéző fenyegetéseivel szemben, diák-
hevületünkben beteljesedésre idéztük a félbemaradt demokratikus forra-
dalmat, új erőben — a proletariátusban — bízva, annak nemzetközisé-
gében találva biztosítékot régi kizárólagosságok feloldására. Most, a Che-
restesiu-könyv olvasása közben, a történelem újabb évtizedei múltán más-
ként hatnak 1848 tényei: zárt egységként kerekedik elem az egykor volt,
olyan gondolati formában, mely immár nem a valóság ellen látít, mint if-
júkoromban, hanem az elért eredmények tökéletesítésére bátorít. Erkölcsi
megújhódásra egy nagy történelmi szakasz befejezettségében.

Victor Cheresesiu felülemelkedettsége nemcsak ott nyilvánul meg,
ahol összegező munkájában román anyag és munkatársak mellett ma-
gyar forrásokra és munkatársakra is támaszkodik, ami még csak a tárgyil-
agosság bizonyítéka, hanem abban, hogy mai közös álláspontunkról visz-
szamenőleg is megértést keres: ha meg is állapítja a magyar nemesség
osztályelfogultságának és nacionalizmusának végzetes bűnét a demokrati-
kus forradalom megosztásában, elhatárolja ugyanakkor a román népi-nem-
zeti mozgalom igazát a császári intrikától is, elitélvén egyesek korlá-

tolt magyarellenességét vagy dinasztikus szolgálatait. Nagyon jelentős és figyelemre méltó mindaz az összehasonlítás, mellyel a szerző a balázsfalvi román nemzeti gyűlést körültekintően Közép-, Kelet- és Délkelet-Európába helyezi, s a hasonló szlovák, szerb, horvát nemzeti gyűlésekkel rokonítja, egyben leszögezvén — Márki Sándorra hivatkozva —, hogy „a Balázsfalván elfogadott pontok nem mondtak ellent a bevezetett szabadságjogoknak, tehát a megegyezés lehetőségét sem zárták el”. Talán ott kellett volna bővebben is szólnia, ahol lapalján jegyzi meg, hogy a román-ság jogaiért a pesti Radical Kőr tagjai is kiállottak, élükön Teleki Lászlóval, a szláv—magyar—román forradalmi együttműködés hívével. Tegyük hozzá: a pesti radikálisoknak Kolozsvárt is voltak elvtársaik. Az Ellenőr, Kövári László lapja, letette a garast — legalábbis a parasztkérdésben — a nemesek országgyűlésével szemben. A könyv azonban a balázsfalvi gyűléssel együtt zárul, s így nem tér ki mindazokra a fejleményekre, melyek a következő több mint egy esztendő leforgása alatt akár az ellentétek fokozásával borzasztanak, akár a megegyezések bölcses-ségével figyelmeztetnek a beteljesült mára.

Balázsfalván egyesült a nemzeti elv a szociálissal, s ez felerősítette a forrongó moldvai és havasalföldi bojárfjakat is népbarát radikalizmusukban. Nem Kelet-Európa sajátos forradalmi potenciálja lobban-e fel az iszlami réten az Al-Duna mellett, majd Bukarest határában, a Filaretmezőn, amikor — alig öt héttel Balázsfalva után — a nép új, demokratikus alkotmányra esküszik fel, s szenvedélyes kitöréssel elsepri a cár diktálta, gyűlölt Szervezeti Szabályzatot? Olyankor születik meg az első demokratikus román kormány, amikor Nyugat-Európában lehanyatlak a forradalmiság, s Cavaignac tábornok ügyüi szétrombolják a párizsi munkások barikádjait. És Európa-szerte masíroz már az ellenforradalom, amikor — 1848 szeptemberében — a parasztokkal és más nemzetiségűekkel szemben oly szűkkeblű magyar reformnemesi mozgalom átcsap valóságos népi forradalomba, s Kossuth fegyverbe szólítja Cegléd és Szeged gatyásait. Fokról fokra, második, erősebb hullámában ér csak el a román és a magyar forradalom a következetes demokráciáig, s mozgósítja fegyveres függetlenségi harcra a tömegeket. Magheru havasalföldi szabadságharcosait azonban a török és orosz katonai fölény szórja szét, s most már a szláv és román emigráció — egy vonalon Marx és Engels figyelmeztetéseivel — csak a magyar szabadságharcosoknak javallhatja a nemzeti kizárólagosságon való felülkerekedést, a szövetezést közös védelemre császár, szultán és cár ellenforradalmával szemben.

Bármilyen tragédiába is fulladt akkor Kelet-Európa emancipációs kísérlete (Görgey világosi fegyverletétele 1849. augusztus 13-án az európai végakkord), az emlékezet nemcsak az itt élő nemzetek ébredését mentette át jobb korba, s nemcsak a demokratizmus követelményeit őrizte meg újabb forradalmi korszak hajtóerejének, hanem megjegyezte mindazt a felismerést, az egymásratalálás minden olyan elemét is, mely a függetlenségi törekvések kongruenciájára, magasabb emberi szolidaritására utalt. Már az nem volt véletlen, hogy a márciusi ifjak kezdeményezte Egyenlőségi Társulat Pesten szembeszállt a magyar nacionalista elfogultsággal, vagy hogy Eftimiu Murgu, a budai börtönéből kiszabadított román hazafi, a Lugoson egybegyűlt román tömegek nevében — röviddel a balázsfalvi gyűlés után — az egyenlőség követelményét tá-

masztva szövetkezett a magyar forradalommal. Ezekre az előzményekre hivatkozhatott 1848 kelet-európai nagyja, Nicolae Bălcescu, amikor a bukaresti forradalom leverése után Kossuthhoz megy, hogy a magyar kormányval egyezkedve közös jövőt keressen. S nem véletlen Párizsban Alexandru G. Golescu (a „szerecsen“) tárgyalása sem Teleki Lászlóval, a pesti kormány követével, a kelet-európai nemzeti irányzatok egyenlőségen alapuló forradalmi kézfogásáért. Hibák és bűnök, a megértés fékei beleragadtak a múltba, de ezekből a keresésekéből előre tetszik az időben rejlő megvalósulás.

Természetes minden olyan törekvés, mely előzményt, okot, forrást keres a ma megvalósulásai számára a múlt rengéseiben. A román nemzeti állam történelmi szükségletét kiáltották meg már 48-ban a Moldva, Havasalföld és Erdély egységére utaló írói megnyilatkozások, politikai elképzelések és taktikai kísérletek, még ha pillanatnyilag inkább a vágy, mint a megvalósíthatóság kifejezéseként jelentkeztek is, elnyomva akár a cári, szultáni és császári hatalom praktikáitól, akár a magyar forradalom polgári-nemesi elemeinek nacionalista törekvéseitől. De van magának a magyar népi mozgalomnak is olyan autochton erdélyi hajtása, mely szerkezetiileg beilleszthető a megvalósult Románia konkrét hazafiságába. Gábor Áron háromszéki felkelésére gondolok, arra a különleges bravúrra, mely a Székelyföld harangjaiból, magyarhermányi vassal, csíkszentdomokosi rézzel, kovásznai kénnel, torjai salétrommal, s a helyi „gyáristák“ — köztük székelyek mellett románok — szaktudásából adja szerre az ágyút, hogy Földváron a nemzetörök megfutamíthassák vele az osztrák katonaságot, boldogan fölkiáltva: „Ez nagyobbat szól, mint a németé!“ Ez a háromszéki megmozdulás, élén a Moldvát járt berecki székely ezermesterrel, akit román asszonya, Velcsuj Krisztina, a csaták küzdelmeiben is elkísért, olyan hagyomány a mai ország szívében, mely bensőségében egyező mindazzal, ami a környező román népi forradalom lényegbeli fővonala.

Nyilvánvalóan elavult minden olyan történetírói értékelés, mely önmagában, elszívetelten akarja felfogni egy-egy kelet-európai nép 48-át, engedve egykori egyoldalúságok lidércnyomásának, no de túl vagyunk olyan nemzetietlen elvontságokon is, melyek valamiféle „egyetemes forradalom“ ürügyén akarnák alábecsülni az annak idején elmaradt megoldás feltételét: mind a román, mind a magyar, szlovák és más nemzetek szuverén törekvéseinek teljes elismerését. Így bontakozik ki az a magasabb és mélyebb (átfogó) történelemszemlélet, mely nem választja el többé egymástól a nemzeti felemelkedést és a nemzetközi megegyezést mint a szociális haladás lehetőség-nyitó kereteit. Bălcescu missziója, mely végül is Avram Iancu jogos nemzeti követeléseinek elismertetéséig s utolsó pillanatban a szegedi román—magyar megegyezéséig, majd Iancu és Kossuth aradi levélváltásáig jutott, túlélte minden tragédiát, túlélte az európai ellenforradalmat, s lényegében újraéledt Kelet-Európa 1918-as és 1944-es fordulataiban. Az egységes román állam megalakulása, Magyarország függetlenné válása és az összes szocialista országok szolidaritása bekövetkezett.

És még egy epizód, mely magként a mát hordozta: Petőfi Erdélyben, Bem oldalán! A kutyafejű kis lengyel forradalmár-tábornok hatáskörében megvalósul mindaz, amiért a román emigráció küzd (Brassóban

Cezar Bolliac köszönti csapatait, soraikban a román katonákat), vagy amiért a százszok legjobbjai kiállanak (Anton Kurz és Maximilian Moltke is Bem híve lesz). Nemcsak Gábor Áron székelyei tekintik „apó“-juknak a morcos öreget, a gerilla-harcok hőst, aki nemzetközi felelősséggel vállalkozik különböző nemzeti érdekek becsületes összeegyeztetésére, hanem Bălcescu is tőle várja a román nemzeti egyesítés katonai megvalósítását. Titok-e? Bălcescu és Kossuth szegedi megegyezésének hírére vállalkozott Bem rövid moldvai hadjárata során a román forradalom felélesztésére. Oknáról kelt kiáltványában a legszorosabb népbarátsági viszony szükségét hirdette s Moldva népének „a szabaddá való létel“ érdekében ajánlott fel támogatást.

És miután elbukott minden, miután kivégezték Aradon a magyar szabadságharc tábornokait, az emigrációban fénylik fel újra a haladás gondolati tervvonala. 1850-ben Wladislaw Zamoyski lengyel politikushoz intézett levelében Bălcescu így vonja le két forradalom időleges bukásából a mégis biztató konklúziót: „nemzeti egyenlőség és szövetkezés! E néhány szóban benne van a népek jövője, Ausztria megdöntése és az igazi biztosíték...“ Valóban: a nemzeti érzést, a nemzeti feltörekvés emberi jogosultságát sem egyoldalúan kizárólagossá tenni, sem közmopolita módra megtagadni nem szabad, ha folytonosságot akarunk találni őseink és miköztünk, s százhusz esztendő óta bekövetkezett fejlődésünk eredményeit is beszámítjuk a végső tanulságba: az önálló nemzeti államok kialakulását és szocialista együttműködésüket Kelet-Európában. A balázsfalvi gyűléstől Románia Szocialista Köztársaságig közvetlen és egyenes a történelmi sor, mint amiképpen 48-as emlékezésünk is ma összes szomszédaink emlékezésével közös.

Az ezidei emlékünnepegen — a Szabadság Mezején Balázsfalva mellett — Ion Gheorghe Maurer államférfiúi bölcsességgel fejtette ki a szocialista Románia izzig-vérig mai mondandóját negyvenezer résztvevő — a 48-as gyűlésezők utódai — előtt, s amit a százhusz éve lezajlott események eredményeiről és fogyatékoságairól realisan megmagyarázott, körünk összegezésében hitvallás a marxi—lenini társadalomeszmény konkrét honi viszonyokra s a román népnek a nemzetiségekkel közös családiségára való alkalmazása mellett. „A jelenkori társadalom egészének fejlődése — mondotta — azt bizonyítja, hogy a nemzeti eszmény, amely a múlt század derekán a politikai és társadalmi vajadások középpontjában állt, nemcsak hogy nem vesztette el értékét, hogy nem avult el, hanem a mai körülmények között gazdagabb, átfogóbb tartalmat nyert, dinamizálva a népek harcát a szabad, független életért, összes anyagi és szellemi erők hasznosításáért.“ E nyilatkozatnak ugyanaz az érci zengése, mint a korszerűen belénk táplálódó memóriának: „... abból az élettapasztalatból kiindulva, amely megtanította, hogy úgy őrizze az annyi harc és áldozat árán kivívott nemzeti léthez és érvényesüléshez való jogát, mint a szeme fényét, a román nép csak a legmélyebb tisztelettel adózhat a többi népek és nemzetiségnek.“

És ez a közös memória nem romantikusan elnagyolt, nem az elmúlt reáliákba kicsinyesedő, nem pózolva kegyeleti és nem felelőtlenül frázisos, hanem gondolati, akárcsak a tiszta lelkiismeret s az emberség eszményi teljessége.